

Милана Додић

Универзитет у Крајевцу

Филолошко-уметнички факултет

Каптегра за романистику

dodigmilana@filum.kg.ac.rs

UDC: 811.133.1'367=163.41

811.163.41'367=133.1

81'25

<https://doi.org/10.18485/prevod.2025.44.93.5>

Примљен: 31. 3. 2025.

Прихваћен: 15. 6. 2025.

Оригинални научни рад

ТЕШКОЋЕ У ПРЕВОЂЕЊУ ФРАНЦУСКОГ КОНДИЦИОНАЛА И СРПСКОГ ПОТЕНЦИЈАЛА*

Циљ рада је представљање тешкоћа при превођењу француског кондикционала и српског потенцијала са којима се могу сусрести србофони студенти француског језика као страног. Ослањајући се на класификацију модалних и темпоралних употреба оба глаголска облика М. Додиг (2018) издвојени су примери који су у виду анкете били достављени студентима основних и мастер студија ФИЛУМ-а ради превођења. Корпус примера ексцерпиран је из различитих књижевних дела на француском и српском језику, као и из журналистичких текстова. Након анализе анкете вршимо презентацију резултата који указују да постоје употребе наведених глаголских облика које повлаче за собом преводилачке недоумице код студената.

Кључне речи: кондикционал, потенцијал, француски језик, српски језик, превод

DIFFICULTIES IN TRANSLATING THE FRENCH CONDITIONAL AND THE SERBIAN POTENTIAL

The aim of the paper is to present the difficulties in translating the French conditional and the Serbian potential that can be encountered by Serbian-speaking students of French as a foreign language. Relying on the classification of modal and temporal uses of both verbal forms of M. Dodig (2018) we singled out examples which were submitted to FILUM undergraduate and master students for translation in the form of a survey. The corpus of examples

* Рад је представљен на Међународној научној конференцији „Наука о превођењу и преводилачка струка данас” у организацији часописа *Преводилац* и Удружења научних и стручних преводилаца Србије одржаној у Београду 13. и 14. марта 2025. године.

is excerpted from various literary works in French and Serbian, as well as from journalistic texts. After the analysis of the survey, we present the results that indicate that there are uses of the above verbal forms that lead to translation doubts among students.

Key words: Conditional, Potential, French language, Serbian language, translation, students of French as a foreign language

1. Увод

Овај рад третира изазове са којима се сусрећу србофони студенти који уче француски језик као страни при превођењу кондиционала на српски језик и потенцијала на француски језик. Наиме, наше истраживање које смо спровели међу студентима ФИЛУМ-а Универзитета у Крагујевцу показало је да им наведени глаголски облици нису у потпуности јасни, не разликују или не препознају све њихове употребе, па смо одлучили да реализујемо и анкету чији би резултати показали и потенцијалне тешкоће у превођењу датих глаголских форми. Полазна тачка нашег рада јесте представљање француског кондиционала и српског потенцијала, односно њихових подела у погледу темпоралних и модалних употреба према најновијој класификацији М. Додиг (2018), с посебним акцентом на новим и маргиналним употребама, након чега следи приказ утврђених преводних еквивалената датих глаголских облика да бисмо приступили анализи примера које су студенти преводили, односно представљали и објашњавали изборе које су студенти правили приликом превођења. Анкета се састоји од 60 репрезентативних примера француског кондиционала и српског потенцијала који су ексцерпирани из књижевних и журналистичких текстова.

2. Превод француског кондиционала

Нагласићемо на почетку да се француски кондиционал сматра глаголским временом индикатива, што се све чешће наводи у новијим издањима француских граматика, али је и даље мало познато у српској литератури. Затим, разликујемо временски и модални кондиционал.

Временски кондиционал маркира прошлу ултериорност (Bres 2010; Dodig 2018), односно догађај који је ултериоран неком другом догађају у прошлости. У српском језику, дати кондиционал преводи се најчешће футуром, који такође може изражавати ултериорност:

1. Marie avait dit que Paul *arriverait* à l'heure. (Dodig 2018)

1a) Марија је рекла да ће Пол *сћићи* на време.

Такође, могуће је користити презент (2а) као српски еквивалент временског кондиционала, при чему његова употреба зависи од наративне кохерентности и стила преводиоца, као и перфекат (3а) који је најчешће преводни еквивалент прошлог временског кондиционала:

2. Mais ces images renversées les désespéraient peut-être davantage: ils ne parvenaient pas, leur semblait-il, à se reconnaître dans le visage, fût-il resplendissant, d'un sédentaire; ils décidaient qu'ils haïssaient les hiérarchies, et que les solutions, miraculeuses ou non, *viendraient* d'ailleurs, du monde, de l'Histoire (Perec 1965).

2а) Али те изокренуте слике су их можда још више бацале у очајање: нису успевали, чинило им се, себе да препознају у лику неког седеоца, па макар он био и блистав; одлучили су да мрзе хијерархију, и да решења, била она чудна или не, *очекују* са другог места, из света, из Историје (Перек 2011).

3. Ces jeux les occupaient fort et ils y passaient un temps précieux qu'ils *auraient pu*, sans mal, utiliser à toute autre chose (Perec 1965).

3а) Те игре су их заокупљале и у њима су проводили драгоцено време које су *могли*, лако, да искористе и за друге ствари (Перек 2011).

Србофони студенти који уче француски као страни језик у анкети у којој је било заступљено тридесетак репрезентативних примера у којима је фигурирао француски временски кондиционал, изабрали су управо поменуте глаголске облике као преводне еквиваленте.

Најчешће су користили футур што се објашњава поштовањем правила о слагању времена – језичком феномену који, за разлику од српског, постоји у француском језику:

4. Il lui avait dit que c'était comme avant, qu'il l'aimait encore, qu'il ne *pourrait* jamais cesser de l'aimer, qu'il l'*aimerait* jusqu'à sa mort (Duras 1984).

4а) Рекао јој је да је све исто као некад, да је још воли, да *неће* никад *њресѡаѡи* да је воли, да *ће* је *вољеѡи* до своје смрти¹.

Међутим, било је и случајева у којима је био употребљен српски потенцијал као преводни еквивалент, односно случајева који показују да су студенти превидели поменут феномен:

4б) Рекао јој је да је све исто као некад, да је још воли, да *не би* никад *моѡао* престати да је воли, да *би моѡао* да је воли све до своје смрти.

1 Овде и даље наводе се примери студената који су радили превод на основу спореведене анкете, а уз преводе студенти су имали и задатак да објасне и анализирају примере.

Такође, избор потенцијала може се објаснити и чињеницом што је у француском употребљен кондиционал модалног глагола *моћи* (*pourrait*) коме следи кондиционал глагола *волећи* (*aimerait*), односно процеси које су студенти протумачили као потенцијално остварљиве. Наведено тумачење може бити оправдано ако се узме у обзир основни семантизам српског потенцијала, према нашој хипотези, односно његова неактуелност и инструкција да се догађаји које потенцијал маркира само замишљају у нашој глави. Наравно, не треба занемарити и контекстуалну информацију самог примера који омогућава употребу потенцијала у српском. Међутим, избор потенцијала у преводном еквиваленту може се и једноставно објаснити семантизмом заступљених глагола *моћи* и *волећи*, нарочито другог глагола који имплицира субјективност.

Даље, у следећем примеру (5a) студенти су користили било перфекат било презент као преводни еквивалент француског временског кондиционала:

5. Assassinat de la milliardaire Hélène Pastor: La garde à vue de son gendre validée le 6 mai 2014, en début de soirée, la milliardaire et son chauffeur étaient tombés dans un guet-apens devant l'hôpital Larchet,    Nice, où elle venait de rendre visite à son fils. Un tireur embusqué avait ouvert le feu à deux reprises à travers la vitre du passager, avant de prendre la fuite en compagnie d'un complice. L'employé Mohamed Darwich, 54 ans, avait succombé à ses blessures le 10 mai. Hélène Pastor, elle, *mourrait* le 21 mai, à l'âge de 77 ans (20 Minutes 2016).

5a) Убиство милијардерке Хелене Пастор: Притвор за њеног зета – потврђен 6. маја 2014, у раним вечерњим сатима, милијардерка и њен возач упали су у заседу испред болнице Ларше у Ници, где је дошла да посети свог сина. Пуцач је два пута отворио ватру кроз прозор путничког возила, пре него што је побегао у друштву саучесника. Запослени Мохамед Дарвиш, 54, подлегао је повредама 10. маја. Хелена Пастор *је умрла / умире* 21. маја у 77. години.

Резултати анкете показују да је већина студената користила перфекат чији се избор објашњава чињеницом што ово време маркира прошли догађај, односно схватили су дати пример као представљање сукцесије два догађаја у прошлости: *  огле  ао је* ('avait succombé') > *умрла је* ('mourrait') што је потпуно оправдано с инструкцијом временског кондиционала. Међутим, било је и случајева у којима се користио футур као преводни еквивалент, што значи да су студенти по аутоматизму поштовали правило о слагању времена или су анализирали дати кондиционал као објективни кондиционал замењив са *devait/allait mourir*.

Ваља напоменути да смо имали посебна очекивања у погледу превођења временског кондиционала у тзв. нетелеономичним реченицама, односно у једној његовој новој употреби (Поповић 1977; Ашић – Додиг

2015; Ašić et al. 2017; Dodig 2018). Ради се о реченицама које у српском језику имају синтаксички облик финалних реченица (телеономичних), али чија је функција другачија, односно њихова функција се не састоји у означавању неке намере или циља, већ сасвим супротно – оне исказују неочекиван сплет догађаја:

6. Après la reddition, le Japon fut occupé par les forces américaines; ensuite il *deviendrait* l'un des plus importants alliés américains. (Dodig 2018)

6а) Јапан је, пошто се предао, окупиран од стране америчких снага, да *би* потом *испљео* један од најважнијих америчких савезника.

У наведеној употреби кондиционал такође изражава прошлу ултериорност, односно инферирамо да процес *deviendrait* следи процесу *fut occupé* који се одиграо у прошлости. Као што можемо приметити у српском примеру, еквивалент кондиционала је српски потенцијал. Ради се о његовој правој временској употреби, односно он овде маркира реализован прошли догађај (више о томе в. Dodig 2018).

Међутим, резултати наше анкете показују да су студенти имали проблема при преводињу. Наиме, следећи пример већина студената преводила је на више начина у којима можемо приметити да нису разумели наведену употребу француског кондиционала нити српског потенцијала:

7. Présenté chez Gallimard, l'ouvrage (Histoire de la folie) fut refusé. Il *serait publié* à l'automne aux éditions Plon (Roudinesco 2005).

7а) Када је послато у Галимар, дело (Прича о лудилу) је најпре било одбијено. *Биће* на јесен објављено у Плону.

7б) Када је послато у Галимар, дело (Прича о лудилу) је најпре било одбијено. *Било би* на јесен објављено у Плону.

7в) Када је послато у Галимар, дело (Прича о лудилу) је најпре било одбијено. *Било је* на јесен објављено у Плону.

7г) Када је послато у Галимар, дело (Прича о лудилу) је најпре било одбијено. *Беше* на јесен објављено у Плону.

Највише студената изабрало је футур као преводни еквивалент временског кондиционала, што можемо видети у примеру 7а), са циљем да нагласи сукцесију два догађаја односно да је дело прво било одбијено па потом објављено. Затим, пример 7б) говори о њиховом другом преводном еквиваленту кондиционала одмах након футура, а то је потенцијал. Међутим, нису употребили потенцијал да би маркирали сукцесију два прошла реализована догађаја, већ су кондиционал анализирали као модалан у својој хипотетичкој употреби: *Било би на јесен објављено у Плону* (да није било одбијено). На крају, најмање студената употребило

је перфекат (7в) или чак имперфекат (7г) као преводни еквивалент француског кондиционала, што нам говори да су схватили да су се два наведена догађаја реализовала у прошлости и да догађај у кондиционалу следи догађају догађају обележеним аористом. Међутим, нису разумели да ту употребу у овом случају најбоље илуструје потенцијал, што је прихватљиво с обзиром да је овај потенцијал слабо заступљен у лингвистичкој пракси.

Прелазимо сада на анализу превода француског кондиционала у модалним употребама. Разликоваћемо хипотетички кондиционал и његове подврсте: кондиционал претпоставке путем абдукције, кондиционал за игру улога и кондиционал ублажавања, и евиденцијални кондиционал са подврстама: кондиционал непојмљивог и полемички кондиционал (Dodig 2018). Треба напоменути да француски кондиционал није носилац хипотетичког значења, већ у интеракцији са контекстом – употребљеним везником или одређеним глаголским обликом, може се инферирати могуће, иреално или контрафактуелно хипотетичко значење. Затим, може се наћи у различитим структурама (Dodig 2018), а најтипичнија јесте следећа конфигурација протазе и аподозе: *si P, Q* или *Q, si P*, односно присуство везника *si* који у српском језику познаје следеће еквиваленте: *ако*, *кад*, *га* и имперфекта, плусквамперфекта у протази, док у аподози фигурира кондиционал. У мање типичним структурама налазе се други везници који уводе протазу (*autre conjonction que si P, Q*): *au cas où*, *dans le cas où* (у случају *га*), *même si* (чак и *кад/га*), потом, постоји структура без протазе (*Q*) која се обично састоји из номиналне синтагме, али и инфинитива, герундива, и сл, док је у аподози заступљен кондиционал и, на крају, паратаксичка структура односно протазе без везника и аподоза (*P, Q*) тако да у обе фигурира кондиционал. Оно што смо очекивали, а показала је и анализа наше анкете, јесте да студентима није представљало тешкоћу да препознају хипотетички кондиционал у наведеним типичним структурама. Чим би уочили везник *si*, настојали би да изврше анализу заступљених глаголских времена индикатива у протази, затим би применили правила о интерпретацији хипотетичких значења и приступали превођењу. Следећа три француска примера представљају репрезентативне примере хипотетичких реченица и највећи број студената их је превео на српски користећи типичне конструкције – 8а) везник *га* + перфекат, потенцијал за изражавање контрафактуелног хипотетичког значења, 9а) везник *кад* + потенцијал, *иошеницијал* за маркирање иреалног значења и 10а) везник *ако* + презент, футур за могуће значење:

8. *Que s'il avait voulu ç'aurait été lui le plus intelligent des trois* (Duras 1984).

8а) *Да је он хтео, био би најпааметнији од све троје.*

9. – Et si nous revenions, dira l'un.

– Tout *pourrait* être comme avant, dira l'autre (Perec 1965).

9a) – А кад бисмо се вратили, рећи ће једно.

– Све *би моіло* бити као пре, рећи ће друго.

10. Gage de pérennité pour la monarchie selon les historiens, le prénom de George s'inscrit dans une longue lignée royale. S'il accède au trône et décide de garder son premier prénom, le nouveau-né, troisième dans l'ordre d'accession, *serait* le septième George à régner (Le Monde 2013).

10a) Ако ступи на престо и одлучи да задржи своје име, новорођенче, треће у реду приступања, *биће* седми Џорџ који ће владати.

Било је случајева у којима су студенти као преводни еквивалент кондиционала у примеру 10 уместо футура употребили потенцијал. Наиме, тај мали проценат студената интерпретирао је дати пример као могућност која је само замишљена и која се неће реализовати у скорој будућности, што представља прецизнији превод.

Што се тиче мање типичних хипотетичких структура у којима може бити заступљен кондиционал, о којима је било речи, студенти су углавном правилно користили потенцијал као преводни еквивалент кондиционала, али не можемо бити сигурни да су уочили другачију структуру протазе и на основу ње инферирали различита хипотетичка значења што се може нпр. видети у 12a) где номинална синтагма *sans ça* (*без њоіа*) није преведена, и посебно у примеру 11b) где се заправо инферира финално значење:

11. Encore un peu et ils *passeraient* à travers moi comme on traverse l'air (Besson 2014).

11a) Још само мало и *ѡрошли би* кроз мене као кроз ваздух.

11b) Још мало па *би моіао ѡроћи* кроз мене као ваздух.

12. Elle dit: c'est une enfant qui a toujours été libre, sans ça elle *se sauverait*, moi-même sa mère je ne peux rien contre ça, si je veux la garder je dois la laisser libre (Duras 1984).

12a) Она каже: То је дете које је одувек било слободно, иначе *би ѡобелала*, чак и ја, њена мајка, не могу ништа против тога, ако желим да је задржим, морам јој дати слободу.

13. J'aurais vu d'autres garçons, peut-être que l'un d'eux m'aurait fait oublier celui-ci (Besson 2014).

13a) Да *сам видела* друге дечке, можда *би* ме неки од њих *наѡерао* да заборавим овог.

Такође, претпостављамо да је пример 13 у којем је заступљена партаксичка структура, најређа, преведен углавном успешно (13а) али захваљујући улози контекста у овом случају.

Подврста хипотетичког кондиционала, кондиционал претпоставке путем абдукције (14) који је условљен интерогативним модалитетом, није био познат студентима, као ни кондиционал за игру улога (15), јер су студенти углавном дословно преводили као што стоји у 15а) или су уочавали узрочно-последичну везу, али не и хипотетичку (14а); но, било је случајева у којима је препознат кондиционал за игру улога (15δ):

14. Marguerite est heureuse. C'est-il que Henrik *serait venu*? (Dodig 2018)

14а) Маргарита је срећна. Да није због тога што је Енри *goшао*? / Да ли је због тога што је Енрик *goшао*?

15. Toi tu *serais* le gendarme et moi le voleur (Wilmet 2003).

15а) Ти *би био* жандар, а ја лопов.

15δ) Ја ћу бити полицајац, а ти лопов.

Можемо закључити да кондиционал ублажавања углавном није представљао проблем приликом превода, посебно када је реч о кондиционалу модалних глагола попут *falloir* (*требаћи*, 16) или кондиционалу глагола чији семантизам намеће интерпретацију за ублажавање исказа (17), тако да су студенти користили потенцијал као преводни еквивалент:

16. Il *faudrait* prévenir les gens de ces choses-là (Duras 1984).

16а) *Тредало би* упозорити људе на ове ствари.

17. Est-ce que vous *préféreriez* une machine à laver qui sécherait votre linge aussi? (Perec 1965)

17а) Да ли *бисће* више желели веш машину која би сушила вашу одећу?

Међутим, дате примере студенти су анализирали као кондиционал с ефектом учтивости или савета, а нису га доводили у везу са хипотетичким значењем, што је у његовој основи с обзиром да представља подврсту хипотетичког кондиционала.

Конечно, евиденцијални кондиционал који је у честој употреби у француском језику, нарочито у журналистичком дискурсу (Dendale – Tasmowski 2001), јер представља идеално средство којим се говорник ограђује од исказа и поручује саговорнику да се свака информација треба узети с резервом, иако је особена врста кондиционала којој треба посветити пажњу, и даље представља изазов србофоним студентима, који га углавном не разумеју и анализирају као изражавање неке могућности што можемо приметити у њиховим преводима примера 18 и 19:

18. Donald Trump *perdrait* les élections américaines (Le Monde 2016).

18a) Доналд Трамп *би изгубио* америчке изборе.

19. La Poste *se lancerait* sur le marché de la téléphonie mobile début 2011, en tant qu'opérateur virtuel, écrit le journal Les Echos lundi 22 novembre (Le Monde 2017).

19a) Пошта *би ушла* на тржиште мобилних телефона почетком 2011, као виртуални оператер, пише лист Les Echos, понедељак 22. новембар.

Дати кондиционал у српском језику проналази еквиваленте у различитим глаголским облицима уз обавезну допуну у виду перифрастичних израза типа: *наводно, њрема њом извору, изгледа да*, и сл. Попут евиденцијалног кондиционала ни његове подврсте, кондиционал непојмљивог (20) и полемички кондиционал (21), нису били јасни студентима иако су правилно користили потенцијал као преводни еквивалент али по неком аутоматизму или логичности:

20. 6 juillet. — Je deviens fou. On a encore bu toute ma carafe cette nuit; ou plutôt, je l'ai bu! Mais, est-ce moi? Est-ce moi? Qui *serait-ce*? Qui? Oh! Mon dieu! Je deviens fou? Qui me sauvera? (Maupassant 2005)

20a) 6. јул. — Лудим. Опет је неко попио бокал воде ове ноћи; или сам га ја попио! Али, да ли сам ја? Да ли сам ја? Ко *би* то *био*? Ко? Ох! Мој Боже! Лудим? Ко ће ме спасити?

21. «Il y a deux millions de Parisiens, et on *serait obligé* de chercher un sauveteur à l'extérieur?», déclare Françoise de Panafieu. (Haillet 2007)

21a) Постоји два милиона Парижана, и *морали бисмо* да тражимо спасиоца споља? Каже Франсоа де Панафеје.

3. Превод српског потенцијала

Потенцијал се у српском језику третира као глаголски начин. У традиционалним граматикама могу се наћи бројне класификације његових значења, посебно модалних, док се издваја једна темпорална употреба – тзв. потенцијал навике (Пипер и др. 2005). Међутим, према нашој хипотези овај глаголски облик у свим својим употребама исказује неактуелност, односно мартира процесе који су само замишљени у нашим главама. Показали смо и да тзв. потенцијал навике заправо не исказује темпорално значење (Dodig 2018), већ је и он једна од модалних употреба овог глаголског облика, али смо открили и праву временску употребу потенцијала у нетелономичним реченицама (Dodig 2018) где он

маркира реализоване прошле радње. У овом раду користићемо, дакле, нашу класификацију употреба потенцијала и анализирати резултате анкете о њиховом преводу.

Модални потенцијал обухвата потенцијал намере, хипотетички и евиденцијални потенцијал. Потенцијал намере фигурира у телеономичним реченицама, тј. финалним, и обично је уведен везником *ga*, али ту су и везници *како*, *само ga*. У француском језику конструкција *ga* + потенцијал преводи се на два начина: уколико су субјекти идентични у обе реченице користи се конструкција *pour* + инфинитив, а уколико су различити користи се субјунктив. Резултати наше анкете показују да студенти нису имали потешкоћа са преводом потенцијала намере осим са конјугацијом неких глагола у субјунктиву с обзиром да тај глаголски начин не постоји у српском језику:

22. – А знаш ли ти шта људи чине да *би* тамо *дошли*? – Не знам, и не тиче ме се (Селимовић 1980).

22a) Sais-tu ce que font les gens *pour* y *arriver*? Je ne sais pas, je m'en fous.

23. Вријеме је да одем, да *би* они *моили* да се договоре насаму (Селимовић 1980).

23a) Il est temps d'en aller *pour* qu'il *puissent* se mettre d'accord en privé.

Што се тиче хипотетичког потенцијала, нагласићемо да за разлику од кондиционала, потенцијал јесте носилац хипотетичког значења и налази се и у протазии и аподози, а инструкција везника (*ако*, *кад*, *ga*) доприноси интерпретацији различитих хипотетичких значења. Попут кондиционала, и потенцијал се може наћи у свим горенаведеним хипотетичким структурама. Такође, можемо закључити да су и резултати анкете показали готово исте резултате у погледу превођења хипотетичког потенцијала као за хипотетички кондиционал. Наиме, студенти су лако идентификовали типичне хипотетичке структуре у којима је био заступљен потенцијал и примењивали правила о употреби глаголских времена у француском језику за хипотетичко значење могућег, иреалног и контрафактуелног. Тако у примеру 24a) примећујемо употребу плусквамперфекта у протазии и прошлог кондиционала у аподози чијом се комбинацијом исказује неостварен услов у прошлости и последица у садашњости, односно контрафактуелност, затим, у примеру 25a) за исказивање иреалног комбинацију имперфекта у протазии и кондиционала у аподози, и на крају, у примеру 26a) представљање потенцијалног услова путем комбинације презента у протазии и кондиционала у аподози:

24. Да га *није* толико *волио*, *био би* још жив (Селимовић 1980).

24a) S'il ne l'*avait* tellement *aimé*, il *aurait été* encore en vie.

25. Кад не *би било* ратова, *ѡоклали бисмо се* међу собом (Селимовић 1980).

25a) Si les guerres n'existaient pas, nous nous *massacrerions* entre nous.

26. *Жалио бих* ако страдаш, а још *бих* више *жалио* ако не успијем (Селимовић 1974).

26a) Je *regretterais* si tu es mort, et je *regretterais* encore plus si je ne le *réussis* pas.

Код мање типичних хипотетичких структура у којима може фигурирати потенцијал, студенти су имали потешкоћа да инферирају хипотетичко значење, и преводили су потенцијал кондиционалом по аутоматизму имајући у виду да је то његов најчешћи еквивалент у француском:

27. Сигурно би радо помогао несрећној жени добар је човек, али се боји да не изазове сумњу. Жени не *би ѡмоѡао*, себи *би* много *оѡмоѡао* (Селимовић 1980).

27a) Certainement, il aiderait volontiers la femme malheureuse – c'est un bon homme – mais il craint de susciter des soupçons. Il n'*aiderait* pas la femme, mais il *se causerait* beaucoup de tort.

28. По њему и његовом страху, ред *би ѡио* савршен (Селимовић 1980).

28a) Selon lui et sa peur, l'ordre *serait* parfait.

У нашој класификацији издвојили смо и подврсте хипотетичког потенцијала: потенцијал за игру улога (29) и потенцијал ублажавања (30, 31). Што се тиче превода првог, можемо исто закључити да студенти преводе по аутоматизму потенцијал кондиционалом не разумејући у потпуности употребу потенцијала и кондиционала за игру улога:

29. Ми смо деца весела, радо би се играла, ал' не знамо шта! кажи нам ти, Дејана! Ајмо плавих Штрумпфова! Ти *би ѡио* Љутко, он би ѡио Кефало, Мата Млата, а ја Штрумпфета! (Dodig 2018)

29a) Nous sommes des enfants joyeux, nous aimerions jouer, mais nous ne savons pas quoi. Dis-nous, Dejana. Les Schtroumpfs bleus. Toi, tu *serais* Ljutko, lui Kefalo, Mata Mlata, et moi, je *serais* Schtroumpfette!

Потенцијал ублажавања, као ни кондиционал ублажавања, није представљао проблем приликом превођења, односно студенти су лако уочавали значење учтивости, савета и сл.:

30. Зрео си – рекао је човјек мрачно – и не *би ѡребало* да те савјетујем. Али *би било боље* да се не мијешаш (Селимовић 1974).

30a) Tu es mûr – dit l'homme sombrement – et je ne *devrais* pas te conseiller. Mais il *vaudrait mieux* que tu ne t'en meles pas.

31. Прољетос смо почели један разговор, *шребало би* да га довршимо (Селимовић 1974).

31a) Au printemps dernier, nous avons commencé une conversation, il *faudrait* la terminer.

Иако у српској литератури стоји да потенцијал не може изразити евиденцијалност, ми смо показали да је то ипак могуће и то када је у комбинацији са модалним глаголима и изразима за евиденцијалност. С обзиром да евиденцијални кондиционал и даље представља новину код студената и да нису потпуно схватили његову употребу што је показала и наша анкета, слично се може закључити и за евиденцијални потенцијал. Међутим, будући да је полазност била матерњи језик и присуство израза за евиденцијалност, сматрамо да су студенти разумели да говорник избегава одговорност да изречено представи као свој став служећи се датим облицима, поготово у примеру 33a) где потенцијал чак фигурира сам:

32. Судећи према мислима, које су трајале нешто дуже од свих балканских устава заједно, Србија *би мола* да пожели један солидан устав (НИН 2002).

32a) Selon les réflexions qui durait plus longtemps que toutes les constructions balkaniques, la Serbie *pourrait* souhaiter une constitution solide.

33. Влада Србије подржала је изградњу регионалног гасовода кроз Србију крајем јула ове године. Гас *би шребало* да буде спроведен од Турске, преко Бугарске, Србије, Хрватске и Словеније до северне Италије, а раније је најављено да ће капацитет гасовода бити 20 милијарди кубних метара годишње. Према тадашњим прорачунима, гасовод *би* Србији годишње *доносио* 200 милиона долара прихода, који би био дељен са руским партнером (Б92 2006).

33a) Le gouvernement serbe a soutenu la construction d'un gazoduc régional, à travers la Serbie, à la fin du mois de juillet de cette année. Le gaz *devrait* être transporté de la Turquie, à travers la Bulgarie, la Serbie, la Croatie et la Slovénie, jusqu'au nord de l'Italie. Il a été annoncé plus tôt que la capacité du gazoduc serait 20 milliards de mètres cubes par an. Selon les calculs de l'époque, le gazoduc *rapporterait* à la Serbie 200 millions de dollars de revenus annuels, qui seraient partagés avec le partenaire russe.

Што се тиче временске употребе потенцијала, третираћемо, према нашој терминологији – потенцијал хабитуалности, као временски јер је то и даље позиција српских граматика, а затим потенцијал у нетелеономичним реченицама.

Понављање радње у прошлости која добија карактер навике у српском језику може се изразити потенцијалом, док се у француском језику феномен понављања² везује аутоматски за имперфект. Студенти су углавном нудили два решења. У случају инферирања итеративне интерпретације примера изабрали би имперфект (34а) као преводни еквивалент, а у случају да нису разумели да се ради о понављању употребили би кондиционал (34б):

34. А ја *бих* понекад *усишао* само да проходам по соби, и опет *леіао* (Селимовић 1980).

34а) Et moi, je me *levais* parfois juste pour marcher dans la chambre, puis je me *recouchais*.

34б) Et parfois, je me *lèverais* juste pour marcher dans la chambre, et puis je me *recoucherais*.

Прави временски потенцијал који је заступљен у нетелеономичним реченицама исказује радње које су се одиграле у прошлости и у питању је једна нова употреба потенцијала. Преводни еквиваленти у француском могу бити временски кондиционал и конструкција *pour* + инфинитив/субјунктив. С обзиром да се ради о новој употреби потенцијала и нетелеономичним реченицама, студенти су углавном користили инфинитивну реченицу као преводни еквивалент (35а) као у случају потенцијала намере, или уопште нису разумели смисао примера с временским потенцијалом (35б), док је занимљиво приметити да су у првом делу примера 35 користили кондиционал што такође говори да не разумеју нову употребу потенцијала али да се воде његовим јединственим семантизмом – замишљање радњи:

35. Позориште се преселило, платна су премештена у фоаје, да *би* касније у тридесетим годинама платна *била* и *склоњена* (Политика 2002).

35а) Le théâtre se serait déménagé, les toiles auraient été déplacées dans le foyer, *pour être mises de côté* dans les années trente.

35б) Le théâtre se serait déménagé, les toiles auraient été déplacées dans le foyer, et plus tard dans les années trente, les écrans *ont été retirés*.

4. Закључак

На основу садржаја и анализе приказаних примера у раду, може се закључити да преводијење француског кондиционала и српског потенцијала повлачи бројне изазове и недоумице код србофоних студената који уче француски као страни језик. Сprovedена анкета међу студентима ФИЛУМ-а

2 Више о феномену понављања у прошлости консултовати Bres 2007, Dodig 2020.

Универзитета у Крагујевцу омогућила нам је увид у потешкоће са којима се студенти сусрећу у превођењу наведених глаголских облика, посебно у вези са њиховим новим и маргиналним употребама. Иако се поменути глаголски облици у многим случајевима сматрају еквивалентима, они имају сложене модалне и темпоралне разлике које захтевају пажљиво тумачење и познавање контекста. Студенти су се често служили преводима према аутоматизму и логичности, попут потпуне идентификације или замене датих облика, не увиђајући нијансе модалних и темпоралних значења или специфичне функције у контексту. На крају, рад истиче потребу за већом прецизношћу у усвајању ових глаголских облика како би се смањиле потешкоће и унапредила тачност превода, с посебним освртом на специфичне језичке феномене и функције које одређени облици имају у језику.

Литература

- Ашић, Тијана и Додиг, Милана. „Особености псеудофиналних обрта у српском језику”. Ковачевић, Милош и Петковић Јелена (ур.). *Српски језик, књижевност, уметност*: зборник радова са X међународног научног скупа одржаног на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу (23–25. X 2015). Књ. 1, Језик, књижевност, уметности. Крагујевац: Филум, 2015: 105–114.
- [Ašić, Tijana i Dodig, Milana. „Osobnosti pseudofinalnih obrta u srpskom jeziku”. Kovačević, Miloš i Petković, Jelena (ur.). *Srpski jezik, književnost, umetnost*: zbornik radova sa X međunarodnog naučnog skupa održanog na Filološko-umetničkom fakultetu u Kragujevcu (23–25. X 2015). Knj. 1, Jezik, književnost, umetnosti. Kragujevac: Filum, 2015: 105–114]
- Пипер, Предраг и др. *Синтакса савременог српског језика*. Београд: Институт за српски језик САНУ, Нови Сад: Матица српска, 2005.
- [Piper, Predrag i dr. *Sintaksa savremenoga srpskog jezika*. Beograd: Institut za srpski jezik SANU, Novi Sad: Matica srpska, 2005]
- Поповић, Љубомир. „Намерне реченице у функцији напоредних”. *Књижевност и језик* 24/1 (1977): 154–163.
- [Popović, Ljubomir. „Namerne rečenice u funkciji naporednih”. *Književnost i jezik* 24/1 (1977): 154–163]
- Ашић, Тијана, Брес, Јаков, Додиг, Милана и Тортрат Фредерик. «Conditionnel temporel objectif et constructions non téléonomiques en français et en serbe», *Travaux de Linguistique. Revue internationale de linguistique française* 2, no 74, 2017: 7–29.
- Bres, Jacques. «Fréquence narrative et temps verbal: une approche linguistique à partir de Un Balcon en forêt», *L'Information grammaticale* 115, 2007: 42–46.
- Bres, Jacques. «Alors comme ça, le conditionnel serait polyphonique...». Colas-Blaise M., Kara M., Perrin L. et Petitjean A. (dir.). *La Question polyphonique ou dialogique en sciences du langage, Recherches Linguistiques* 31. Metz: CELTED, Université Paul Verlaine, 2010: 201–225.
- Dendale, Patrick et Tasmowski, Liliane (eds.). *Le conditionnel en français. (Recherches Linguistiques 25)*. Metz: Université de Metz, 2001.

- Dodig, Milana. *Le conditionnel français et ses équivalents sémantiques en serbe*. Doktorska disertacija. Univerzitet u Monpeljeu, Univerzitet u Kragujevcu, 2018.
- Dodig, Milana. «Le phénomène d'itération dans l'époque passée en français et la question de sa traduction». *Philologia Mediana* 12, 2020: 235–249.

Извори

- Besson, Jean-Marc. *Le Temps des ogres*. Paris: Mon Petit Éditeur, 2014.
- Dodig, Milana. *Le conditionnel français et ses équivalents sémantiques en serbe*. Doktorska disertacija. Univerzitet u Monpeljeu, Univerzitet u Kragujevcu, 2018.
- Duras, Marguerite. *L'Amant*. Paris : Éditions de Minuit, 1984.
- Le Monde* 30 septembre 2013.
- Le Monde* 10 octobre 2016.
- Le Monde* 13 janvier 2017.
- Maupassant, Guy de, *Le Horla*. Paris: Pocket, 2005.
- Perec Georges. *Les Choses*. Paris: Pocket, 1965.
- Roudinesco, Elisabeth, *Philosophes dans la tourmente*. Paris: Fayard, 2005.
- Haillet, Pierre-Patrick, *Pour une linguistique des représentations discursives*. Bruxelles: De Boeck, 2007.
- Wilmet, Marc. *Grammaire critique du français*. Paris: Hachette supérieur, 2003.
- 20 Minutes* 9 février 2016.
- B92* 19. децембар 2006.
- [*B92* 19. decembar 2006]
- НИН* 10. јануар 2002.
- [*NIN* 10. januar 2002]
- Перек, Жорж. *Сћвари*. Београд: Вулкан, 2011.
- [Perek, Žorž. *Stvari*. Beograd: Vulkan, 2011]
- Полићика: *Полићикин културни догађај* 5. април 2002.
- [*Politika: Politikin kulturni dodatak* 5. april 2002]
- Селимовић, Меша. *Дервиш и смрт*. Сарајево: Свјетлост, 1974.
- [Selimović, Meša. *Derviš i smrt*. Sarajevo: Svjetlost, 1974]
- Селимовић, Меша. *Тврђава*. Сарајево: Свјетлост, 1980.
- [Selimović, Meša. *Tvrđava*. Sarajevo: Svjetlost, 1980]

Milana Dodig

DIFFICULTÉS DE TRADUCTION DU CONDITIONNEL FRANÇAIS ET DU POTENTIEL SERBE

Résumé

Ce travail présente les difficultés rencontrées par les étudiants serbes de français lors de la traduction du conditionnel français et du potentiel serbe.

En se basant sur une classification des usages modaux et temporels de ces formes verbales (Dodig, 2018), l'article analyse plusieurs exemples extraits de textes littéraires et journalistiques en français et en serbe, soumis à un questionnaire auprès d'étudiants de la Faculté des Lettres et des Arts de Kragujevac. Les résultats révèlent que certains usages de ces formes verbales posent des doutes de traduction, notamment pour exprimer des notions comme l'ultériorité temporelle, le conditionnel dans des structures hypothétiques spécifiques et les deux formes verbales dans leurs usages marginaux et nouveaux. Enfin, ce travail met en lumière que la compréhension erronée des usages spécifiques de ces formes complique leur traduction, ce qui souligne la nécessité d'une meilleure compréhension de leur emploi dans leur contexte linguistique et discursif.

Mots clés: conditionnel, potentiel, langue française, langue serbe, traduction, étudiants en Français Langue Étrangère

Др Милана Додиг запослена је на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу као ванредни професор за ужу научну област: француски језик. Учествовала је на преко 30 домаћих и међународних научних конференција у земљи и иностранству. Њена научна интересовања су француска синтакса и семантика, контрастивна лингвистика, прагматика. Посебна пажња посвећена је семантичкој, стилској и преводилачкој анализи глаголских времена у новинарском и књижевном дискурсу на француском и српском језику.

PhD Milana Dodig is employed at the Faculty of Philology and Arts in Kragujevac as an associate professor for the narrower scientific field: French language. She has participated in over 30 domestic and international scientific conferences in the country and abroad. Her scientific interests are French syntax and semantics, contrastive linguistics, pragmatics. Special attention is paid to the semantic, stylistic and translational analysis of verb tenses in journalistic and literary discourse in French and Serbian.

<https://orcid.org/0000-0001-8409-9498>

This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.en>).

Conflict of interest statement: Author is a member of the editorial board of the journal *Prevodilac*. However, she had no involvement in the peer review or editorial decision-making process for this article.